

ȘTEFAN PASCU (1914-1998)

La 2 noiembrie 1998 înceta din viață academicianul Ștefan Pascu, reputat istoric și profesor universitar. Născut la 14 octombrie 1914, în comuna Apahida, și-a făcut studiile medii în cadrul Liceului „Petru Maior” din Gherla. A urmat apoi studiile universitare la Cluj având la catedră pe renumiții profesori Ioan Lupaș și Silviu Dragomir, foștii săi maestrii la catedră și Institut fiind inspiratorii activității pe care o va desfășura timp de peste șase decenii. Format în climatul Universității clujene, academicianul Ștefan Pascu a dus mai departe ideile unei renumite școli istorice românești. În cadrul Facultății de litere și filozofie, în care pășea tânărul student găsea un climat propice cercetărilor istorice, un „institut de istorie națională”, care împreună cu „institutul de studii clasice”, reprezentau în deceniul patru două veritabile citadele ale științei istorice¹.

În același timp deceniul patru reprezenta depășirea fazei căutărilor în cercetarea istorică prin apariția unor lucrări reprezentative, ilustrative pentru noul curs al istoriografiei transilvănene. Dovedind o activitate deosebită în seminariile istoricilor Ioan Lupaș, Alexandru Lapedatu și Silviu Dragomir, tânărul student se orientează spre cercetarea istoriei Transilvaniei, pentru care profesorii săi au așezat repere esențiale în primii ani după Unire². În același

1. P. Teodor, *Istoricul Ștefan Pascu, în Civilizație medievală și modernă românească*, Cluj-Napoca, 1985, p.8.

2. *Ibidem*.

timp audiază cu un deosebit interes, cursurile lui Nicolae Bănescu, Constantin Marinescu, D.M. Teodorescu, Constantin Daicoviciu, Emil Panaitescu, Ioan Moga, Ioachim Crăciun. Ștefan Pascu își încorona activitatea studențească printr-o teză de licență calificată cu „Magna cum laude”, despre Revoluția din 1848 în Câmpia Transilvaniei³. Debutul cercetării istorice îl făcuse încă din perioada studenției, publicând în anul 1936 articolul „Cererile românilor ardeleni către Viena, 1848”⁴.

Tânărul absolvent al Universității din Cluj va beneficia, în calitate de bursier, de un stagiul de perfecționare la Roma (septembrie 1939 - septembrie 1942), la Școala Română (Academia di Romania in Roma), în care era încă viu spiritul lui Vasile Pârvan⁵. La Roma frecventează timp de doi ani Școala de paleografie diplomatică și arhivistică de pe lângă arhivele Vaticanului. În activitatea istoricului Ștefan Pascu stagiul de perfecționare de la Roma, va fi definitoriu pentru viitoarea carieră.

Roma i-a deschis calea spre primele veacuri ale istoriei medievale române, înlesnindu-i accesul spre cunoașterea unui trecut spre care îl îndrumau studiile profesorilor săi. A pus în lumină informații capitale despre trecutul poporului român aflate în arhivele vaticane și publică în 1944 „Contribuții documentare la istoria românilor în sec. XIII-XIV”⁶. Istoricul Ștefan Pascu, pe lângă faptul că aducea în circuitul științific valoarea unor date de o remarcabilă însemnătate, afirma o decisă opțiune medievistică⁷. Această opțiune este dovedită de lucrarea de doctorat „Petru Cercel și Țara Românească la sfârșitul sec. al XVI-lea”⁸, și de volumul dedicat istoriei Transilvaniei⁹. Prin dialogul dintre modern și medieval, istoricul cercetează trecutul medieval pentru a oferi temeuri lumii moderne românești, trăsătură definitorie pentru întreaga activitate de cercetare a istoricului Ștefan Pascu.

În anul 1954, publică monografia dedicată istoriei meșteșugurilor și breslelor din Transilvania¹⁰. Nouă concepție din istoriografia românească se manifestă și în activitatea istoricului Ștefan Pascu, care în perioada 1948-1958, rămâne cantonat în sfera cercetărilor de istorie socială și economică. Cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la moartea lui Iancu de Hunedoara, Ștefan Pascu

3. Ibidem.

4. Ștefan Pascu, Cererile românilor ardeleni către Viena, 1848, în România Nouă, nr.245, 1936, p.6.

5. Pompiliu Teodor, op.cit. p.9.

6. Ștefan Pascu, Contribuții documentare la istoria românilor în sec. XIII-XIV, Sibiu, 1944, 77 p.

7. Pompiliu Teodor, op.cit. p.9.

8. Ștefan Pascu, Petru Cercel și Țara Românească la sfârșitul sec. al XVI-lea, Sibiu, 1944, 313 p.

9. Idem, Istoria Transilvaniei, Blaj, 1944, 382 p.

10. Idem, Meșteșugurile din Transilvania până în secolul al XVI-lea, București, 1954.

publică studiul despre cnezii din Transilvania în lupta antiotomană condusă de marele comandant de oști român¹¹.

Anul 1960 marchează, prin apariția volumului „Din istoria Transilvaniei, un moment reprezentativ în activitatea istoricului prin publicarea problemelor istoriei medievale a Transilvaniei¹². Istoria medievală a Transilvaniei anunța contribuția reprezentativă a istoricului la editarea Istoriei României, volumele II și III¹³. Volumul Populație și Societate¹⁴, prin studiul intitulat Demografia istorică, consacră o direcție de studiu în activitatea personală și deopotrivă în istoriografia noastră. Apariția în anul 1971 a Voievodatului Transilvaniei a însemnat o împlinire a omului de știință ce a stăruit de-a lungul anilor asupra unui fenomen de crucială însemnătate pentru istoriografia românească. Lucrarea continuă cu alte trei volume publicate în anii următori¹⁵. Istoricul concluzionează că „viața politică a Transilvaniei voievodale, frământată și agitată din interior și de asemenea din exterior, mai ales începând din sec. XV, se zbătea între regalitatea ungară și autonomia voievodală¹⁶”.

Un alt domeniu pe care l-a investigat istoricul Ștefan Pascu, a fost cel al fenomenului național, căruia îi consacră câteva lucrări de referință. Marea Adunare Națională de la Alba Iulia¹⁷, publicată în 1968, ca un omagiu adus momentului istoric excepțional din istoria românilor, este cea dintâi monografie a Unirii românilor din Transilvania cu România.

Peste 15 ani academicianul Ștefan Pascu publica o amplă monografie despre formarea statului național unitar român¹⁸. Deplasând interesul de la Unirea Transilvaniei spre procesele și evenimentele din ansamblul societății românești, istoricul ne-a dat, la aniversarea a 65 de ani de la acest remarcabil eveniment, cartea formării unității statale românești. Cu prilejul împlinirii a două veacuri de la Răscoala lui Horea, Ștefan Pascu publică lucrarea „Revoluția populară de sub conducerea lui Horea¹⁹”, prin care se reîntoarce la o mai veche și statornică preocupare pentru viața socială.

Bogata și profunda activitate de cercetare a istoriei naționale a fost răsplătită prin primirea, în anul 1974, în rândurile Academiei Române. Cu acest prilej istoricul declara: „Am fost stăpânit fără conținere de sentimentul datoriei

11. Idem, Rolul cnezilor din Transilvania în lupta antiotomană a lui Iancu de Hunedoara, în Studii și cercetări istorice, VIII, 1957, nr. 1-4, p. 25-67.

12. Idem, Din istoria Transilvaniei, vol. I, București, 1960, p. 59-206.

13. Istoria României, vol. II, București, 1962 și Istoria României, vol. III, București, 1964.

14. Pompiliu Teodor, op.cit. p. 18.

15. Ștefan Pascu, Voievodatul Transilvaniei, vol. II, Cluj-Napoca, 1979: vol. II, 1986 și vol. IV, 1989.

16. Idem, vol. IV, p. 9.

17. Idem, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, încununarea ideii, a tendințelor și a luptelor de unitate a poporului român, Cluj, 1968.

18. Idem, Făurirea statului național unitar român, vol. I-II, București, 1983.

19. Idem, Revoluția populară de sub conducerea lui Horea, București, 1984.

și îndatoririlor de mare răspundere ce se cer unui om care s-a dedicat studierii, cunoașterii și reconstituirii trecutului omenirii, a vieții poporului său și a țării sale"²⁰.

Sub redacția istoricului Ștefan Pascu s-a publicat în 1982, primul volum dedicat evoluției și creației științifice și tehnice a poporului român²¹. Sunt cuprinse toate realizările din acest domeniu de pe întreg teritoriul etnic românesc din timpurile străvechi și până în secolul al XVIII-lea. În anul 1983, apărea sub îndrumarea academicianului Ștefan Pascu, volumul „Istoria învățământului din România”²². Peste 10 ani era publicat volumul doi al istoriei învățământului, urmărindu-se evoluția sa de la 1821 și până la Marea Unire din 1918²³.

Istoricul Ștefan Pascu a fost și un strălucit mesager al științei istorice românești la importantele reuniuni științifice internaționale. Dar evocarea personalității academicianului Ștefan Pascu ar fi incompletă fără activitatea în cadrul Universității și institutului. În cadrul institutului a contribuit la formarea unor reputați cercetători în domeniul istoriei.

Ca profesor, de-a lungul anilor a fructificat cunoștințele științifice acumulate, experiența de cercetare, oferind generațiilor de studenți lumina științei istorice. În memoria generațiilor de studenți în istorie ai Clujului postbelic, academicianul Ștefan Pascu s-a înscris între marii dascăli. Dar biografia profesorului, a omului de știință nu ar fi completă dacă n-ar fi evocată și activitatea decanului, a rectorului, a șefului de catedră, directorului de institut, funcții pe care le-a îndeplinit cu o inimitabilă răspundere.

Prin dispariția academicianului Ștefan Pascu știința istorică românească a pierdut pe unul dintre cei mai mari și devotați slujitori ai săi.

Ioachim Lazăr

20. Pompiliu Teodor, op. cit. p. 7.

21. Istoria gândirii și creației științifice și tehnice românești, vol. I, București, 1982.

22. Istoria învățământului din România, vol. I, București, 1983.

23. Istoria învățământului din România, vol. II, București, 1993.